

**POLITYKA PRZESTRZENNA
RZECZPOSPOLITEJ POLSKIEJ
NA TLE WSPÓŁCZESNYCH
PROBLEMÓW PLANISTYKI**

ZAŁOŻENIA POLITYKI PRZESTRZENNEJ POLSKI

**Podstawowe uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego kraju w ujęciu
Koncepcji Polityki Przestrzennego Zagospodarowania Kraju wynikają z:**

- globalnych wyzwań rozwojowych:
 - **globalizacji gospodarki** – konkurencyjność w systemie europejskim i światowym;
 - **ekorozwoju** – uwarunkowania ekologiczne rozwoju i przestrzennego zagospodarowania kraju;
 - **demokracji** – kształtowanie otwartego społeczeństwa obywatelskiego i zdecentralizowanego państwa;
 - **integracji z Europą** – włączenie kraju w obszar przyspieszonego rozwoju;
- czynników o znaczeniu europejskim i ogólnokrajowym:
 - zwornikowego **położenia Polski w Europie** – kierunki: kraje nadbałtyckie, Niemcy - Rosja, stare kraje EU - grupa wyszehradzka, EU - Ukraina, Białoruś;
 - historycznie ukształtowanej **struktury przestrzennej kraju** – zasadnicza proporcjonalność rozkładu; różnice między zachodnią, centralną a północno-wschodnią i wschodnią częścią;
 - **walorów środowiska przyrodniczego** – bogactwo, unikalność w skali europejskiej, bioróżnorodność, czystość;
 - **przesłanek demograficznych** – konieczność wzbogacenia rynku pracy, mała mobilność społeczeństwa, nierównomierność rozkładu bezrobocia w kraju, konieczność przebudowy sieci edukacyjnej.

ZAŁOŻENIA POLITYKI PRZESTRZENNEJ POLSKI

Główne cele strategiczne planowania przestrzennego Państwa polegają na kształtowaniu:

- przestrzeni otwartej a Europę i świat, która generuje europejskie i światowe powiązania;
- przestrzeni konkurencyjnej, innowacyjnej i efektywnej, która tworzy warunki umożliwiające uzyskiwanie przez podmioty gospodarujące konkurencyjnych efektów;
- przestrzeni czystej ekologicznie, która tworzy warunki stabilnego i wielopokoleniowego zrównoważonego rozwoju;
- przestrzeni zróżnicowanej, która umożliwia wykorzystanie zróżnicowanych przestrzennie zasobów kraju;
- przestrzeni politycznie zdecentralizowanej, w której samorządy lokalne i regionalne mogłyby realizować zróżnicowane przestrzennie cele w ramach unitarnego państwa demokratycznego;
- zagospodarowania kraju z poszanowaniem ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez niekonfliktowe wkomponowanie elementów zagospodarowania kraju w przestrzeń historyczną.

ZAŁOŻENIA POLITYKI PRZESTRZENNEJ POLSKI

Generalne kierunki polityki przestrzennego zagospodarowania kraju :

- **dynamizacja polskiej przestrzeni w europejskim systemie konkurencji, innowacyjności i efektywności** przez kształtowanie warunków przestrzennych:
 - tworzących lokalne, regionalne i europejskie systemy innowacji;
 - ułatwiających dostępność podmiotów gospodarczych do infrastruktury technicznej i społecznej o standardach europejskich;
 - stymulujących współpracę międzynarodową gmin i regionów w europejskim systemie gospodarowania;
 - umożliwiającym zagospodarowanie w oparciu o popyt międzynarodowy polskiej przestrzeni rekreacyjnej oraz ośrodków i obiektów polskiej kultury materialnej;
 - pozwalających na osiągnięcie najwyższych korzyści z wydatkowanych środków publicznych i pomocowych na inwestycje wieloletnie (np. infrastrukturalne);
- **ekologizacji przestrzennego zagospodarowania kraju** przez:
 - promowanie i upowszechnianie ekorozwoju jako nadrzędnej idei kształtowania trwałego rozwoju;
 - powszechne stosowanie kryteriów ekologicznych w kreowaniu przekształceń przestrzennych promowanych przez politykę państwa;
 - aktywną ochronę zasobów unikatowych i najcenniejszych dla zachowania i utrwalania różnorodności biologicznej polskiej przestrzeni przyrodniczej i jej tożsamości w przestrzeni europejskiej.

EUROPEJSKA PERSPEKTYWA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO

Zamiast wcześniejszej koncepcji przygotowywania studiów z perspektywy paneuropejskiej, które byłyby rozpisywane następnie na poszczególne kraje (Europa 2000, Europa 2000 Plus) zdecydowano, aby **punktem wyjścia były dokumenty krajowe przygotowywane przez poszczególne państwa według wspólnie określonej metodologii.**

Główne elementy EPRP:

- rozwój przestrzenny powinien i może w decydującym stopniu oddziaływać na osiągnięcie ekonomicznej i społecznej równowagi;
- podstawowym celem będzie osiągnięcie zrównoważonego i zbilansowanego przestrzennego rozwoju;
- będzie uwzględniać istniejącą strukturę instytucjonalną i nie będzie bezwzględnie obowiązująca dla krajów członkowskich;
- będzie respektowała zasadę subsydiarności.

Celami EPRP są:

- rozwój policentrycznego i zrównoważonego systemu urbanizacji i wzmocnienie związków zachodzących między terenami miejskimi i wiejskimi, przewyciężeniem przestarzałego podziału między miastem i wsią;
- promocja zintegrowanych koncepcji transportu i łączności, które umożliwiają policentryczny rozwój w obszarze UE i które są ważnym uwarunkowaniem procesu integracji europejskich miast i regionów w systemie wspólnoty gospodarczej i monetarnej;
- kształtowanie i ochrona środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego poprzez właściwe zarządzanie, zmierzające zarówno do zachowania, jak wzmocnienia tożsamości regionów.

PLANOWANIE PRZESTRZENNE NA OBSZARACH WIEJSKICH

Od wielu wieków krajobraz wsi jest rozpoznawany jako krajobraz rolniczy. Niesie to za sobą szereg cech charakterystycznych, jak:

- uproszczenie struktury przestrzennej i ekologicznej,
- wzrost intensywności użytkowania gruntów,
- rozbudowa zabudowań gospodarczych i mieszkalnych, zabudowa skupisk ludzkich – wsi.
- budowa pomocniczych budowli o charakterze przemysłowym: młynów, sztucznych zbiorników wodnych, warsztatów itp.

Wpływ intensywnej produkcji rolnej na zmiany charakteru obszarów:

- zmiany właściwości gleb; nasilenie zjawisk erozyjnych, ubytek próchnicy glebowej i wyjaławianie gleb; wzrost zapylenia powietrza; duże zużycie nawozów sztucznych;
- zanieczyszczenie pestycydami i eutrofizacja wód powierzchniowych i podziemnych;
- spadek zróżnicowania upraw w wyniku specjalizacji gospodarstw;
- zanik nie wykorzystanych gospodarczo fragmentów siedlisk – wycinanie zadrzewień śródpolnych, likwidacja miedz, zasypywanie rowów i małych zbiorników wodnych;
- zmiana składu gatunkowego fauny – rezultat monokulturowych pól, przy braku roślinności wieloletniej; zwyżka populacji roślinożerców.

PLANOWANIE PRZESTRZENNE NA OBSZARACH WIEJSKICH

Nowe tendencje w rolnictwie, mające wpływ na krajobraz wiejski:

- rozpowszechnianie się rolnictwa ekologicznego – uprawa małych pól, z dużym nakładem pracy i minimalizacją zużycia środków chemicznych
- mozaikowata i silnie skonstrastowana struktura przestrzenna w krajobrazie wiejskim;
- intensyfikacja użytkowania części gruntów, ze wszystkimi tego skutkami dla środowiska oraz zaniechanie gospodarowania rolnego na terenach pozostałych (do 30-50 % gruntów ornych EU)
- ujednolicenie struktury w obrębie krajobrazu i wzrost kontrastu między krajobrazami;

Osiągnięcie stabilnego krajobrazu rolniczego wymaga [Gulinck 1991]:

- pozostawienia (lub utworzenia) w obrębie obszaru wykorzystywanego rolniczo barier, korytarzy i zbiorników różnego rodzaju:
- pasy infiltracyjne,
- pasy wiatrochronne,
- struktury opóźniające spływ powierzchniowy,
- powierzchniowe struktury resorbujące (poplony i wsiewy w uprawy podstawowe),
- naturalnego zróżnicowania poszczególnych elementów krajobrazu,
- celowego i funkcjonalnego rozmieszczenia obiektów technicznych.

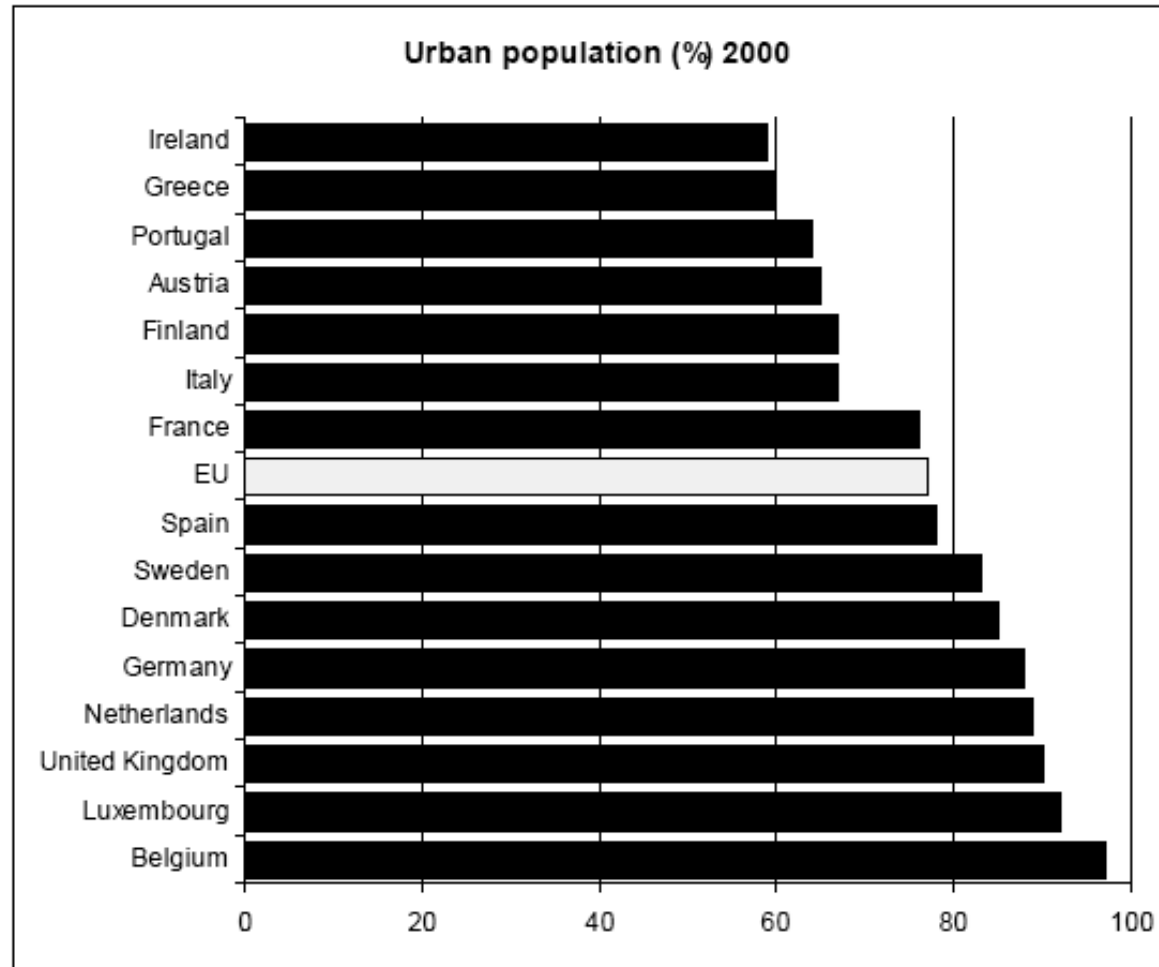
PLANOWANIE PRZESTRZENNE W MIASTACH

Olbrzymia większość Europejczyków mieszka w miastach. Miasta odgrywają podstawową rolę we wzroście gospodarczym, w zwiększaniu zatrudnienia i podnoszeniu konkurencyjności. W europejskiej tradycji, miasta są również siłą napędową integracji, spójności i rozwoju kulturalnego. Miasta mają również wysoką wartość symboliczną, szczególnie miasta położone na obszarach centralnych. Wartość ta polega na pobudzaniu u mieszkańców miast poczucia przynależności do społeczności lokalnej.

Jednak miasta napotykają także poważne trudności: nierównomierny rozwój, powstawanie stref wykluczenia gospodarczego i społecznego, degradacja środowiska. Z uwagi na powyższe fakty, pod koniec lat osiemdziesiątych Komisja Europejska zapoczątkowała działania, które charakteryzowały się zintegrowanym podejściem do odnowy miast, mającym na celu rozwiązanie nasilonych problemów społecznych, środowiskowych i gospodarczych występujących w miastach.

Dążąc do osiągnięcia powyższych celów, w latach 1989-1999 Komisja Europejska wspierała 59 Miejskich Projektów Pilotażowych oraz 118 programów **URBAN I**. Projekty te pozwoliły na uzyskanie widocznej poprawy jakości życia na obszarach miejskich. W dniu 28 kwietnia 2000 r. Komisja zdecydowała wykorzystać ten postęp i zapoczątkowała nową inicjatywę wspólnotową **URBAN II**, przedstawioną w komunikacie do państw członkowskich UE z tego dnia. Celem URBAN II jest wdrożenie innowacyjnych strategii zrównoważonej odnowy gospodarczej i społecznej miast małych i średnich oraz dzielnic dotkniętych kryzysem w obszarze dużych aglomeracji. Te obszary charakteryzują się wysokim bezrobociem, przestępczością i biedą, przy niedostatecznym poziomie usług publicznych. Program URBAN jest jedną z czterech inicjatyw w ramach Europejskich Funduszy Strukturalnych. Pozostałymi inicjatywami są: **INTERREG**, **LEADER** i **EQUAL**. Tak jak trzy inne inicjatywy, URBAN jest finansowany tylko przez jeden Fundusz Strukturalny.

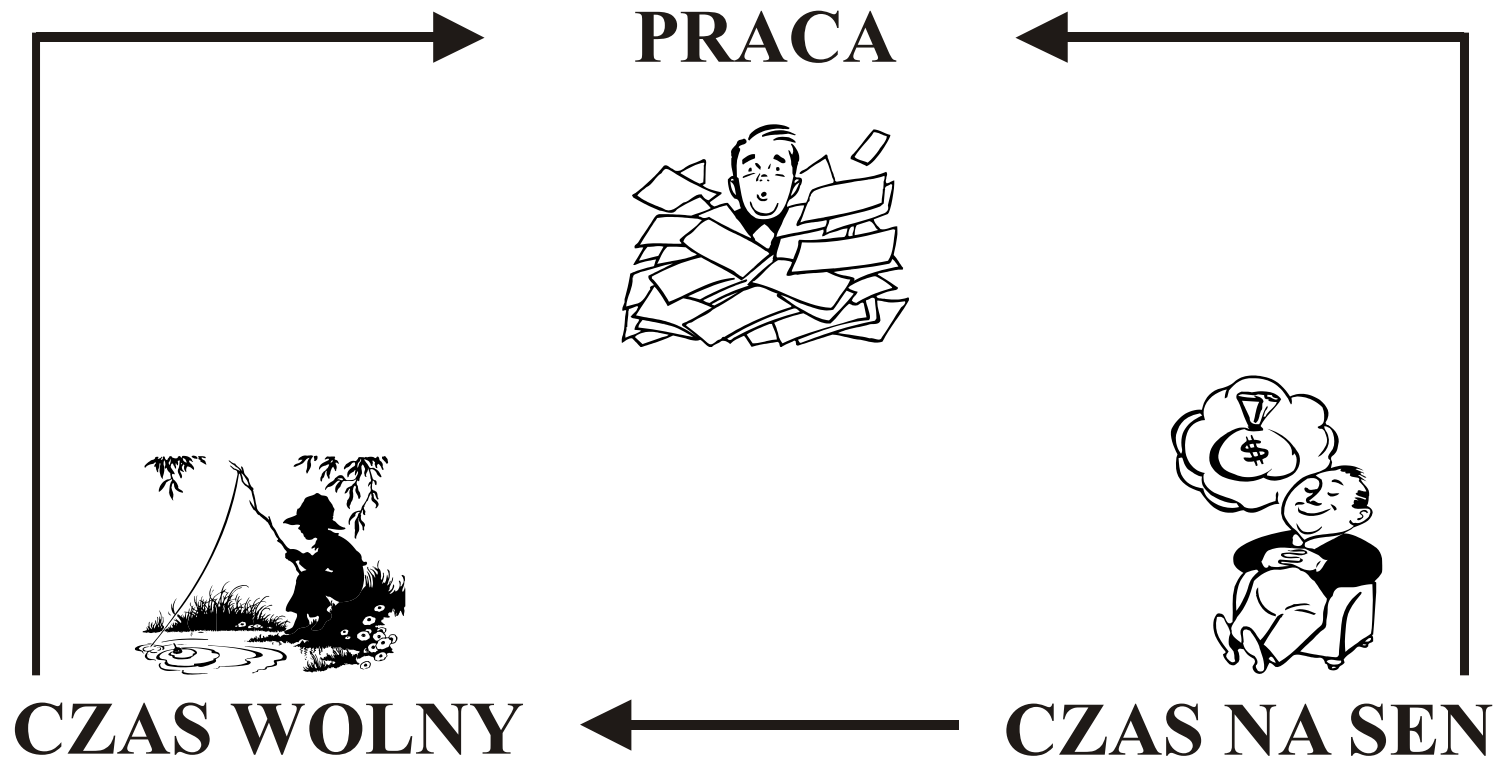
ROZWÓJ MIAST ŚWIATA

Urban population in European Union 2000 (%) (SVT 2001).

PRAWIDŁOWOŚCI ROZWOJU MIAST

Struktura miasta odpowiada w pewnym uproszczeniu schematowi działalności człowieka, jego dążeniom i oczekiwaniom. Może ona również mniej lub bardziej ułatwiać lub komplikować proces dochodzenia do spełnienia oczekiwań.

KIERUNKI ROZWOJU MIAST

Modernizacja osadnictwa:

- scalanie we wspólny organizm miejski osiedli podmiejskich
- poprawa stanu starych części miast poprzez usunięcie zdewastowanych i niepotrzebnych zabudowań, z jednoczesną inkorporacją zieleni
- projektowanie nowych terenów otwartych i powiększanie istniejących terenów zieleni miejskiej
- izolacja akustyczna tras komunikacyjnych i budowa obwodnic drogowych
- zmniejszanie emisji zakładów przemysłowych i ciepłowni

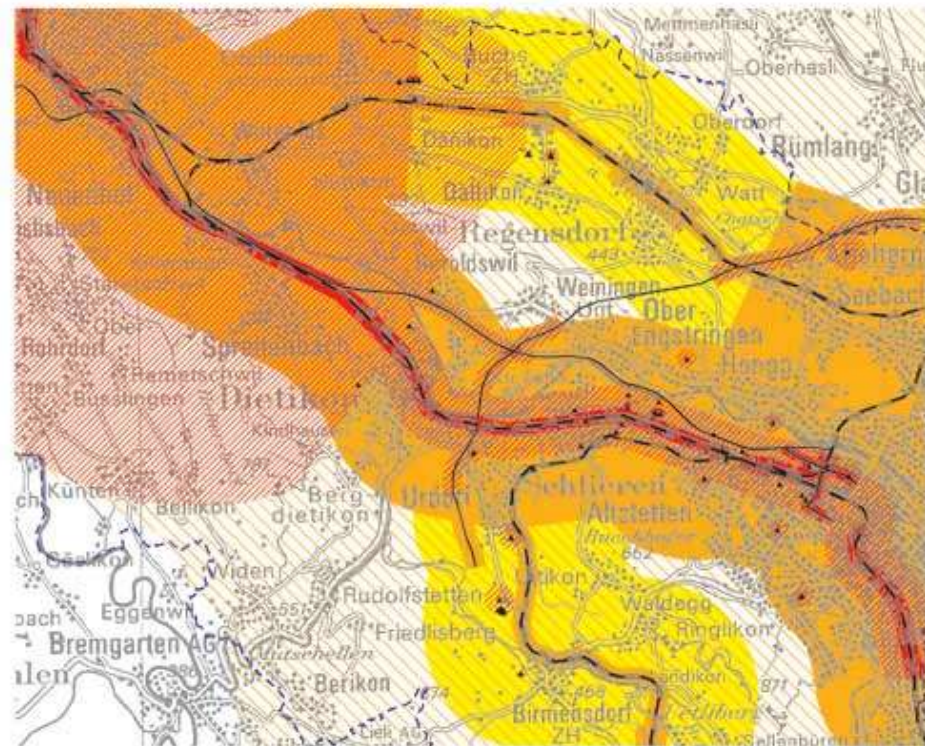
NOWE WYZWANIA PRZED GOSPODARKĄ PRZESTRZENNĄ

THE LOCAL DEVELOPMENT FRAMEWORK (LDF)

PLANOWANIE PRZESTRZENNE A ZAGROŻENIA PRZEMYSŁOWE

Danger Zones

Fallstudie Limmattal
ETH ZÜRICH/SEIT Z/94

Fatalities

- high probability
- medium probability
- low probability

Injuries

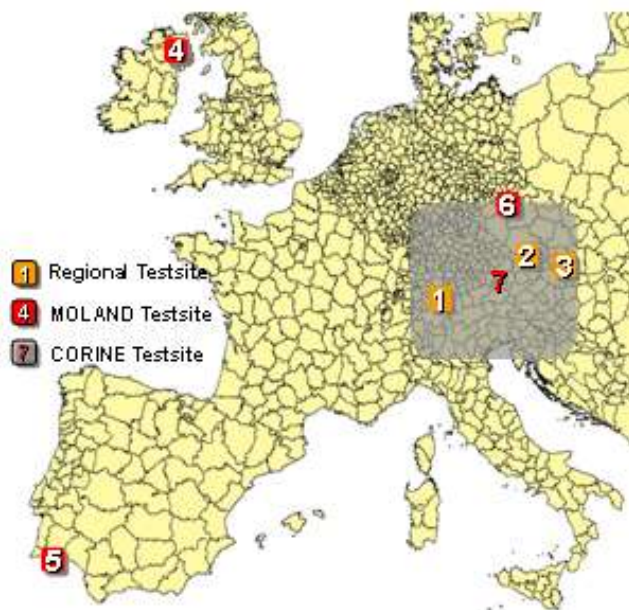
- high probability
- medium probability
- low probability

Plants

- ▲ Plants
- Road
- Rail
- Case Study Region

GEOLAND – PLANOWANIE PRZESTRZENNE NA SKALĘ EUROPEJSKĄ

Observatory for Spatial Planning (OSP) – nowatorska wizja użycia danych o ziemi **Earth Observation (EO)** opisujących pokrywę glebową i jej użycie w planowaniu przestrzennym. Opis pokrywy glebowej i zagospodarowania terenu są połączone z informacją o stanie socjo-ekonomicznym i przetransponowane do systemu GIS. System **OSP** jest sporządzany przez różne gremia: administrację różnych szczebli, użytkowników systemu, organizacje zajmujące się planistyką, podmioty prywatne. System jest zgodny z programami planistycznymi przyjętymi na kontynencie europejskim (ESDP, ESPON), ale też z regionalnymi dyrektywami planistycznymi. **OSP** jest testowany obecnie na obszarach **MOLAND**, narodowych i niższej rangi.

MOLAND (Monitoring Land Use / Cover Dynamics) is a JRC project initiated to support the preparation, definition and implementation of EU policies and legislation. To date, the MOLAND methodology has been applied to an extensive network of cities and regions in Europe.

Sub-national test sites:

Vorarlberg (A), 1:25.000

Ceske Budejovice -Linz (CZ/A), 1:25.000

Bratislava-Vienna (SK/A), 1:25.000

MOLAND test sites:

Northern Ireland (UK), 1:25.000

Algarve (P), 1:25.000

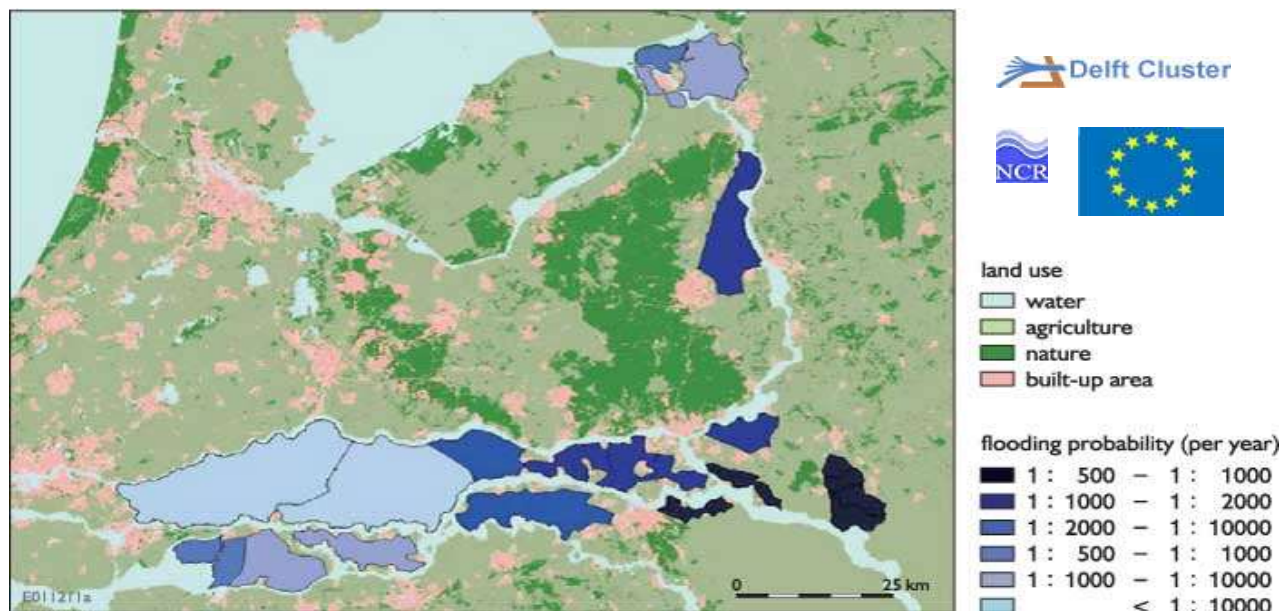
Dresden-Prague (D/CZ), 1:25.000

European and national test sites (based on CORINE Land Cover 2000):

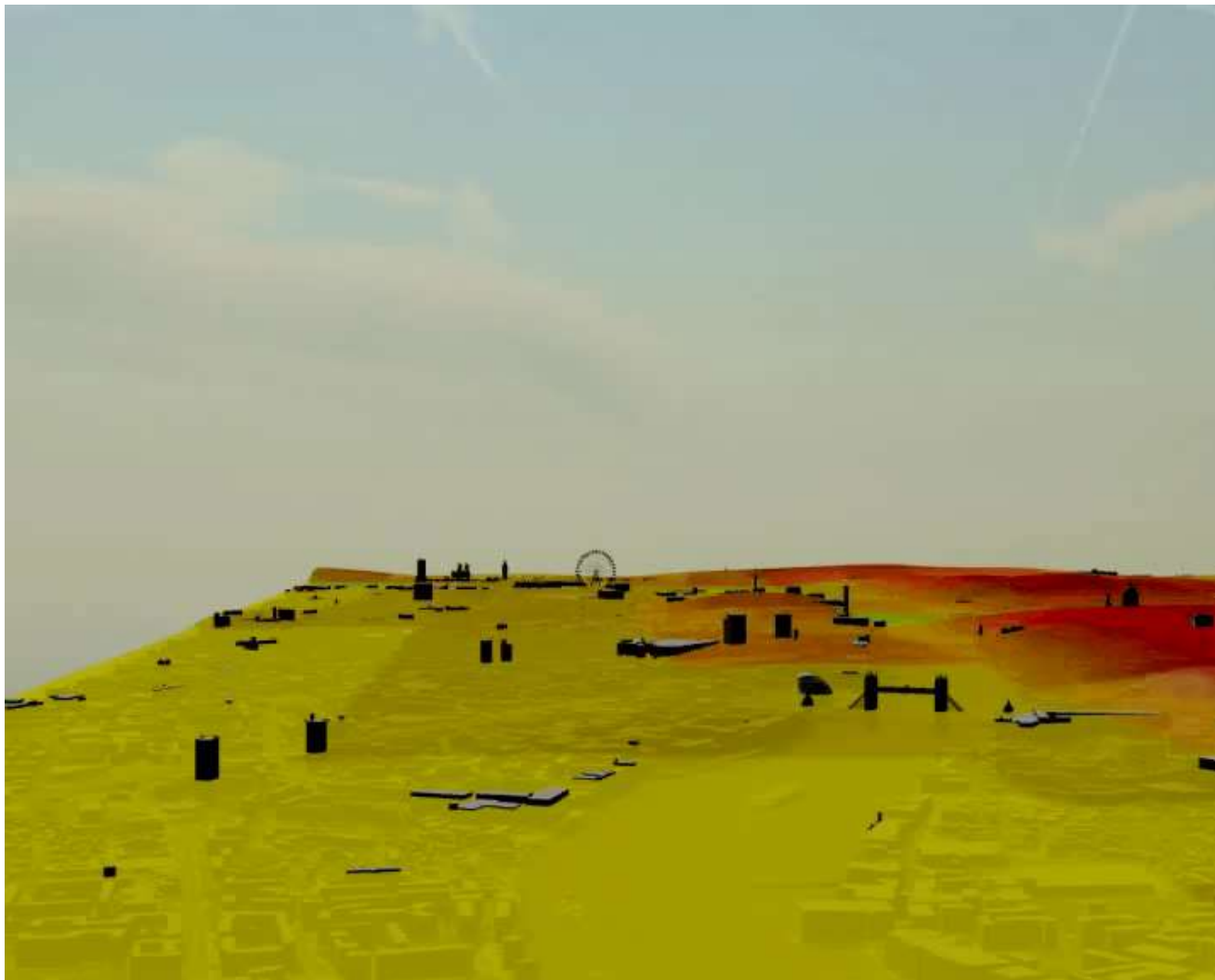
A/CZ/D/HU/IT/SL/SK in 1:100.000, 1:250.000

PLANISTYKA W OCHRONIE PRZECIWPOWODZIOWEJ

Powodzie na Renie w latach 1993 i 1995 spowodowały ruch w kierunku rozpoznania możliwości działań przeciwpowodziowych. Po pierwsze zwrócono uwagę na możliwość dania rzece więcej przestrzeni. To i inne założenia legły u podstaw projektu Delft-Cluster *Resilience of flood risk management systems*. Przestrzeń dla rzeki musi być zgrana z użytkowaniem ziemi, wartościami kulturowymi i krajobrazowymi rejonu. Analiza koncepcji planistycznych zmiany użytkowania terenu oraz ukształtowania krajobrazu dla ‘przestrzeni dla rzeki’, a także możliwość retencji wodnej to założenia projektu Delft-Cluster *Water and Spatial Planning*. Te dwa projekty zostały połączone w studium *Living with floods: resilience strategies for flood management and multiple land use in the Rhine River basin*. Studium weszło w zakres programu NCR - IRMA-SPONGE. Dawne koncepcje zabezpieczenia technicznego przez tamy i wały zostały zastąpione przez myśl „zabezpieczenia planistycznego”.

WSPÓŁCZESNE TECHNIKI PLANISTYCZNE

WSPÓŁCZESNE TECHNIKI PLANISTYCZNE

